

ZAHTJEVI KATEHETSKE FORMACIJE U CRKVI I U SALEZIJANSKOJ DRUŽBI

WOLFGANG GRUEN

Av. 31 de Marco, 435
30535-000 Belo Horizonte MG
Brazil

Primljeno: 17. 2. 2004.
Izlaganje na znanstvenom skupu
UDK 271 Salezijanci:268

Sažetak

Autor u ovome članku promišlja o formaciji novih kateheta, obrativši pritom posebnu pozornost na ličnost onoga koji ih formira. Vrednujući postojeće i ono što je plod povijesnoga hoda i iskustva, autor ukazuje na potrebe i mogućnosti sadašnjega i novoga. U tu svrhu uzima kao primjer slike i izraze koji nisu tipični za crkveno područje, kao što su npr. »poduzeće« (poduzeće/Crkva predstavlja sebe, kandidat [za katehetu] predstavlja sebe), sistemski pristup u kibernetičkoj kulturi, crkveni »endomarketing«, »skriveni kurikulum«, formacija kao transformacija, »e-learning«, interaktivnost. Formacija katehete uključuje više dimenzija: biti, znati, znati činiti, htjeti znati, moći znati. U formaciji katehete laika valja ohrabrivati pozitivne crkvene stavove i promicati obilježja vlastita laiku u Crkvi. Na kraju autor podsjeća na ono što je specifično salezijansko u katehetskoj formaciji, pozivajući sve na hrabro sučeljavanje s novim.

Ključne riječi: katehetska formacija u Crkvi, formacija kateheta

UVOD

Imajući na umu obilježja ovoga susreta i vrijeme koje mi je na raspolaganju, *ne želim ponavljati ono što je očito*, a niti ono što je već rečeno u *Općem direktoriju za katehezu (ODK)* i u salezijanskom dokumentu *Odgoj don Boscovih salezijanaca*. Kako bih potaknuo zajedničko viđenje, kao i naš međusobni razgovor, u dodatku prikazujem *shemu* onoga što *Direktorij*, posebice u brojevima 233-252, govori o ovoj temi. Dobro bi bilo istaknuti i *biblijski temelj* ove teme kao i ono što se odnosi na *duhovnost* katehete, ali toga se ovom prigodom moramo odreći.¹

Bibliografske bilješke svedene su na minimum: dobro nam je poznato gdje ih možemo pronaći. Suzdržavam se i od prikaza konkretnih *iskustava*: u svijetu u kojemu

djelujemo ima ih mnogo i vrlo su različita! Ne zadržavam se niti na pojašnjavanju onoga što *valja pitati katehetu*, kako bih se usredotočio na *onoga koji obrazuje, formira katehetu*, na njegova *obzorja*, koja se danas izvanredno proširuju. Usredotočujem se i na *poštivanje laičkih kultura* i na *»okultni kurikulum«*, neuralgične točke, kojima se obično ne posvećuje dovoljna pažnja. U cijelom svijetu kateheza i sve ono što ona predstavlja na području velikodušnoga predanja, razlog su jedne od najvećih radosti Crkve. Kako bi se očuvalo i uvećalo zdrav-

¹ Što se tiče biblijskog utemeljenja, jasno je da nije riječ o nabranju nekoliko *dicta probantia* o tekstu, nego prije svega o tome da se, u dijakronijskom pregledu, preispita kako se o odgoju vjere govori u Prvom i Drugom zavjetu: u vezi s time upućujem na shemu danu u Prilogu II.

lje toga veličanstvenog pastora, pozvani smo puni povjerenja razmišljati o onome što je moguće i mora se poboljšati.

1. PRIMANJE NOVIH KATEHETA

1.1. *Važnost ove faze*

Procesu primanja novih kateheta obično se ne pridaje velika važnost. Većinom su posebno istaknuta kazuistička pitanja: najniža dob da bi netko mogao postati kateheta, je li primio sakrament potvrde, je li oženjen u Crkvi, uživa li dobar glas. Malo se promatra cjelokupna ličnost tih dobrovoljaca: njihov dosadašnji hod, njihova iščekivanja, njihovi problemi i snovi. Riječ je o »nevidljivosti«¹ njihovoga osobnog i obiteljskog života, koja je zasjenjena njihovom ulogom u zajednici. Ne ističe se ni odnos koji postoji između motivacije da netko postane kateheta i njegove ustrajnosti: kao i kod redovničkog života, nije se dovoljno pitati zašto toliko izlaze. Prvo pitanje je *zašto ulaze i s kojom svrhom*. Prisjetimo se prvog skrutinija u drevnom katekumenatu!

1.2. *Prvi susret s novim katehetama*

Gorljivi župnik odlučuje obnoviti pripravu novih kateheta. Provjerava, kao što se to obično događa u malim uspješnim poduzećima, pronalazeći jednostavan i funkcionalan model. Kako se vrši selekcija novih službenika? Valja zapravo razlikovati dva trenutka:

- A. *Poduzeće se predstavlja*: svoja jamstva, vrednote, ciljeve, svrhu, dobra koja nudi, strategije koje koristi; shematski pregled ustroja institucije; raspodjelu uloga; prava i dužnosti službenika; opis i/ili predstavljanje budućih kolega.
- B. *Kandidat se predstavlja*: svoja jamstva i svoje vrednote, kurikulum, zahtjeve; poistovjećuje li se s poduzećem; slaže li

se s pravima i dužnostima koji su mu izloženi; zna li raditi u ekipi.

Župnik prilagođuje model i u prvom ga susretu predlaže za raspravu u novoj skupini.

A. *Lokalna Crkva se predstavlja*: posjetima, proučavanjem izabranih slučajeva, prikazivanjem videokaseta. Moguće teme koje se proučavaju su:

- naše društvo i njegovi izazovi,
- jamstva i vrednote Crkve, ono što ona nudi društvu,
- pojam kateheze,
- profil katehete,
- formacija katehete: osnovne kompetencije – duhovnost – skupina kateheta,
- potreba cjeloživotnog odgoja.

O svakoj pojedinoj točki u ekipi sačinjava se pismeni zapis kao rezultat zajedničke rasprave.

B. *Kandidat se predstavlja*, u usmenom dijalogu u kojem obrazlaže: svoj život u obitelji i u zajednici; motivacije, želje i stavove; vlastitu sposobnost stvaranja pozitivnih odnosa i veza, radosti i razočaranja.

Vrednovanje kandidata, poglavito na temelju njegovoga sudjelovanja u crkvenoj zajednici.

Prihvatanje u skupinu kateheta i predstavljanje zajednici.

Ova faza može trajati mjesecima. Kandidati u međuvremenu počinju djelovati kao »pomoćnici u katehezi«².

S onu stranu onoga što se obično vidi, ovaj prijedlog predstavlja znatan iskorak prema naprijed: skrb za kvalitetu kandidata, pomoć međusobnom upoznavanju katehete i ustanove, vrednovanju zajednice, raspravi o prijedlogu. Naravno, i ovaj model sadrži skrivene probleme, od kojih se neki

možda pojavljuju već i tijekom same rasprave o prijedlogu. Evo nekoliko primjera:²

1. *Vrednovanje kandidata. Na temelju kojih kriterija? Vrednuje li se i one koji vrednuju?*
2. *Ako postoji nesklad između kulture kandidata i onih koji ispituju, koja se kultura prihvaća kao »norma«?*
3. *Zašto započinjemo od Crkve, a ne od Isusa Krista?*
4. *Postoji li neki drugi način za upoznavanje Crkve? Postoji li neki drugi način da Crkva upozna katehete?*
5. *Što se i kako radi tamo gdje nema dovoljnog broja kandidata da bi se moglo izabirati?*
6. *Preispituju li se i stariji kandidati? Kada? Kako? S kakvim posljedicama?*

2. ŠIRENJE OBZORJA

Posljednjih desetljeća došlo je do eksplozije »informatičke revolucije« s paradoksalnim mozaikom *promjena bez usporedbe*, na svim područjima. Novi se naraštaji čude našim strahovima: za njih je sve normalno. Oni koji su živjeli u nekoj drugoj kulturi mogu biti zbunjeni. Moramo učiti jedni od drugih. U vezi s time postoji opsežna bibliografija.

*Scena se neprekidno mijenja. I ne samo to: i samo naše gledanje mijenja se i nastavlja se mijenjati. Više nije dovoljna tradicionalna gnoseologija. Među stalnim interakcijama s drugim područjima – heterogenima, složenima – osjećamo potrebu ozbiljnoga općeg preispitivanja koje obuhvaća i područje odgoja vjere: narav, ciljeve, ograničenja, sadržaje i metode, zaključke. Kriza epistemologijâ kuca i na vrata katehetike.*³

1. *Kako pomoći katehetama da stupe u dijalog s tom novom kulturom? Kako oni mogu nama pomoći?*

2. *Kako pomiriti taj dijalog s brigom za naš katolički identitet?*
3. *Kako zamisliti formaciju kateheta u tom vrlo nemirnom području?*

Posebice nas zanima jedan vid: u znanostima koje nazivamo »humanističkima«⁴ tijekom četiri stoljeća prevladavali su *analitički* pristupi. Taj ideal, koji je teoretski osmislio Descartes (1596-1650) svojim traženjem »jasnih i različitih ideja«, kasnije je tematski obradio K. Wilhelm von Humboldt (1767-1835) na Berlinskom sveučilištu, te je ostao u temelju organiziranja znanja na sveučilištima i u drugim akademskim institucijama. U današnje vrijeme čine se naponi kako bi se prešlo na *sistemske* pristup »stvarnosti«,⁵ čuvajući jedinstvo mnogostrukosti i mnogostrukost jedinstva« (E. Morin).⁶

Sve ovo ima posljedice i na području katehetike. Crkva je živo društveno tkivo: svaki organ ima svoju ulogu, ali se jedino

² Usp. C. BISSOLI – J. GEVAERT (ur.), *La formazione dei catechisti. Problemi di oggi per la catechesi di domani*, Elledici, Leumann (To) 1998. Vidi također: G. RUTA, *Le »nuove« competenze degli operatori pastorali. Problemi e prospettive (con particolari riferimenti ai catechisti)*, u: »Catechesi« 68 (1999)4, 4-16.

³ Izraz *gnoseologija* ovdje rabimo u tradicionalnom značenju opće teorije spoznaje. Izraz *epistemologija* ovdje se rabi kao proučavanje pojma *episteme*, tj. opće paradigme kognitivnih pretpostavki i raznih metoda znanstvenoga znanja, koji su svojstveni određenom razdoblju (Michel Foucault).

⁴ Svaka je znanost, budući da je sastavni dio kulture, ujedno i humana, tj. ljudska.

⁵ *Sistemske* pristup (koji ne valja miješati sa *sistematičnim*) promatra stvarnost, i sve njezine djelomične vidove, kao *mrežu* sve novijih i novijih interakcija cjelinâ koje mogu biti i heterogene odnosno interrelacijske. Prisjetimo se i važnosti pojma *mreža*: složenost i neprekidni dinamizam međusobnog povezivanja vode do toga da više ne postoji istinsko središte.

⁶ E. MORIN, *Os sete saberes necessários à educação do futuro*, UNESCO, S. Paulo, Cortez/Brasília 2000, str. 7.

polazeći od cjeline može shvatiti pojedini organ ili pojedina uloga. Tradicionalno razlikovanje u posredovanju vjerskoga života – liturgija, Biblija i kateheza, diakonija, koinonija, svjedočenje – zadržava svoj smisao, ali će naša obzorja biti drugačija ako se suočimo s tim posredovanjem ne samo u interrelacijskom, nego i u *sistemsom* obliku, u sveukupnosti vjerskoga života.

Poštivajući razlike, tražit ćemo dijalog s religioznim znanostima i religioznim odgojem (usp. točku 4.2.). Treba koristiti i druga posredovanja, npr. kanonsko pravo. Budući da je regulator društvenoga života, pravo je neophodan element ljudskoga života, pa i u Crkvi. Iznenaduje to što ga nema u katehetskom razmišljanju: kad bi ga se uključilo, bilo bi to na obostranu korist. Ta bi tema zaslužila zasebno proučavanje.

Valja prema tome proučiti *pripuštanje i formaciju* kateheta u njihovom dinamizmu odnosa s drugim »sustavima« koji se, sa svoje strane, neprekidno isprepliću jedni s drugima. Pokušajmo taj proces započeti na sljedeći način:

- U pluralističkom društvu postoje razni oblici *kateheze*. Zašto?
- Ta raznolikost ovisi o raznim čimbenicima; među njima valja istaknuti eklezijologiju, koja je njezin temelj.
- Crkva živi i djeluje na vrlo određenom području i u vrlo određenome društvu, s brзом promjenom njihovih međusobnih odnosa.⁷

Tako promatran, svaki pojam postaje »natuknica« hiperteksta, uz neprekidno umnažanje *veza (links)* koje međusobno djeluju jedna na drugu u svim smjerovima.⁸ »Windows« se s pravom predstavlja kao znakovita metafora aktualne kibernetičke kulture.⁹

Uzimamo pojam »Crkva« kao »mrežu mreža« u njezinoj igri odnosa s katehezom

i *katehetama*. Tu temu izabiremo zbog njezinoga značenja: Crkva je odlučujuća stvarnost u tom hermeneutskom području na kojemu nastaju i isprepliću se naše ideje, pitanja i odgovori koji se odnose na sve ono što je povezano ne samo s katoličkom vjerom i religijom, nego i sa životom.¹⁰ Svjesno ili nesvjesno, način na koji se živi i zamišlja Crkva duboko se odražava na sveukupan katehetski proces.

Naime, proširena po cijeloj zemlji, Crkva je jedna i, istovremeno, očituje bogatu raznolikost kultura, mentaliteta, težnji i kršćanskog zalaganja. Prema našem *konkretnom iskustvu* Crkve mijenja se i naša slika *Isusa Krista* i povjerenoga nam poslanja; našega poimanja *Boga, objave, religije, Crkve, milosti, sakramenata, morala, života vječnoga, odnosa prema svijetu* – sve su to složeni pojmovi, mreža odnosa! To je jedan od razloga zbog kojih je u Crkvi, već od samih početaka, dolazilo do napetosti i sukoba. U formaciji kateheta obično se Crkva prikazuje izjednačenoga i idealiziranoga lica. Jednako se tako gleda i na katehete i na

7 Usp. niz sazetih i jasnih članaka: L. A. GALLO, u: »Note di Pastorale Giovanile« 4/1980; 8/1987; 7/1995. i razne druge objavljene u istom časopisu između 1998. i 2002.

8 Usp. A. C. RAMAL, *Educação na cibercultura. Hipertextualidade, leitura, escrita e aprendizagem*, Artmed, Porto Alegre 2002. U hipertekstu se s jednog teksta na drugi ne prolazi pravocrtno, jednosmjerno, s čvrstom dolazišnom točkom kao u nekom zatvorenom tekstu. Naprotiv, pojedina ideja ili stvarnost prizivaju jedna drugu, zatim opet drugu, neodređeno. Povezivanje ovisi o volji onoga koji koristi taj tekst. Svaki prozor koji se otvara predstavlja nov život. To je novi vid života, jedna od mnogih mogućih situacija. Hipertekst posebice je ne samo metoda nego i mentalitet.

9 H. ASSMANN, *Reencantar a educação. Rumo à sociedade aprendente. Com um glossário de conceitos*, Vozes, Petrópolis 1998. Vidi također: L. SANTA-ELLA, *Culturas e artes do pós-humano. Da cultura das mídias à cibercultura*, Paulus, S. Paulo 2003.

10 Usp. Z. TRENTI, *Educare alla fede. Saggio di pedagogia religiosa*, Elledici, Leumann (To) 2000.

katehezu, kao da je riječ o *homogenim stvarnostima*, među kojima postoje tek nebitne razlike. Ciljevi i sadržaji su prema tome standardizirani – s posebnim naglaskom na cjelovitosti i pravovjerju; razlike se odnose samo na metodologiju. To pojednostavljanje nije bezazleno: njegovi su uzroci i učinci vrlo ozbiljni. *Uzroci*: svako asimetričko društvo podložno je društvenim sukobima; samo hegemonu skupine nastoje *prikriti* sukob, jer šutnja povećava njihovu moć (Bakhtin, Gramsci). *Učinci*: skriveni vid društva i Crkve mogući je uzrok problema za katehete i šteti vjeri. Pravovremeno otkriće nudi vrijedne sastavnice za dozrijevanje katehete. O tome će biti još govora nešto kasnije (usp. naprijed točke 3.3. i 3.4).

3. FORMACIJA KATEHETA

3.1. *Formacija i s njom povezani pojmovi*¹¹

U općoj uporabi riječ *forma*, latinsko-ga podrijetla, podsjeća prije svega na način kojim se neko biće predstavlja, na vanjštinu. Izvedenice *formacija* i *formirati* jednako tako ukazuju na ono što pojedinca razvija ili ga iznutra vodi dozrijevanju, a to su spoznaja, odgoj, karakter, smisao za vrijednosti i dobar ukus, sve to promatrano u društveno-političkoj dimenziji, posebice kada je riječ o procesu koji upotpunjuje odgoj u obitelji. Ti se pojmovi razlikuju od vježbanja, običnog poučavanja, smještanja u neki *oblik (formu)*. S obzirom na višeznačnost tog izraza, bilo bi zanimljivo produbiti konotacije koje prate riječi kao što su format, formula, formalnost, konformirati (suobličiti) se, informirati, reformirati, transformirati. Prema tome, taj izraz dopušta vrlo pozitivne konotacije; ali nije oslobođen ograničenja kao ni isključujućih odjeka. To je »prelamanje lingvis-

tičkog znaka« o kojemu govori M. Bakhtin:¹² isti izrazi i izričaji mogu imati različita značenja, već prema zanimanju semiotičke zajednice s kojom se pojedina osoba poistovjećuje.

Za nas, biti *formiran* ne znači biti smješten u skup uvjeta koje valja ispunjavati ili ciljeva koje valja ispuniti jednom zauvijek¹³; to bi bila »deformacija« osobe. Riječ je, naprotiv, o ulasku u proces dozrijevanja,¹⁴ kršćanske »adolescencije«, kao trajni, dinamički zadatak, u vidu brižljivoga, ugodnog ispunjenja poziva/poslanja katehete. Protagonist vlastite formacije je kateheta osobno. Proces se događa samo posredstvom *iskustva* u njegovoj društvenoj i crkvenoj stvarnosti – zajednici vjere i specifičnih skupina, u *odnosu* prema okolišu i kulturi, prema drugome, uz neophodnu suradnju »formatora«.

Izvršnu sintezu nalazimo u salezijanskom dokumentu *Odgoj don Boscovih salezijanaca*.¹⁵ Ovaj dokument ističe kako *početna* formacija salezijanca, kao što doslovno kaže pobudnica *Vita consecrata*, »omogućuje identifikaciju s projektom posvećenog života koji se mora izraziti cjelokupnim svojim životom«. *Cjeloživotna* formacija omogućuje da se »*taj projekt živi u dinamizmu vjernosti*« (VC 70). Kako tumačiti to poistovjećivanje, tu »identifikaciju«? Odgovor nalazimo u već spomenutom salezi-

¹¹ Usp. *Odgoj don Boscovih salezijanaca. Kriteriji i norme prosudbe salezijanskog zvanja* (odsad: ODBS), Katehetski salezijanski centar, Zagreb 2002. Vidi napose: *Načela i norme*, str. 5-344.

¹² M. BAKHTIN, *Marxismo e filosofia da linguagem*, Hucitec, S. Paulo 1979 (izvorno rusko izdanje objavljeno je 1929), str. 32.

¹³ Usp. ODBS br. 54.

¹⁴ Dobar sažetak psihološkog pojma dozrijevanja vidi u: E. RISATTI, *Processo di identificazione nei ragazzi, oggi, e in iniziazione cristiana*, u: »Catechesi« 71(2002)2, 34-38, posebice str. 36.

¹⁵ Usp. isto, br. 520.

janskom dokumentu: dimenzije formacije i njene sastavnice »ne smiju se shvaćati statički, kao uvjeti koji se ispunjavaju i ciljevi koji se postižu jednom zauvijek. Trebaju se promatrati dinamički i prema razvoju svake osobe, u perspektivi trajnog odgovora što ga potiče i prati razvoj svakog pojedinca, zahtjevi prilika i životne okolnosti.«¹⁶ Ta nas perspektiva može usmjeravati i u specifičnom slučaju formacije kateheta.

3.2. Profil »formatora« kateheta

Nikada se ne možemo zadovoljiti tradicionalnim profilom formatora kateheta. On je u središte postavljao *poznavanje* i *poučavanje* kršćanske poruke, metode, organizaciju. Sve je to, nema sumnje, važno: u složenom trenutku današnjeg života i u postojećoj religioznoj zbruci, valja poznavati vlastitu religiju kako bi se moglo stupiti u dijalog s onim tko je načinio drugačiji izbor. Bit će korisno moći raspolagati tematskom rasporedbom bitnih sadržaja. Međutim, ono što je ljudima danas napose potrebno nije poznavanje činjenica vjere, nego dozrijevanje općeg stava vjere koju se živi u nadi, u radosti vjere, u zajedničarskom i ekumenskom (ali ne »ireničnom«) duhu, u skladu s potrebama odrasle osobnosti, što uključuje »sposobnost rasuđivanja, smisao relativne autonomije, konstruktivni kritički duh«.¹⁷ Sve to obuhvaća:

- uranjanje, dan za danom, u duh Isusa Krista i u njegove osnovne izbore,
- uranjanje u društveni i crkveni život,
- *feeling*, osjetljivost za ono što je »u zraku«,
- znati kako pronaći sve novije i novije spoznaje koje okolnosti zahtijevaju,
- biti pripravljen za nepredvidivo na što dijaloška metoda nužno potiče,
- biti u stanju razumno voditi u nesigurnoj situaciji,
- uočiti složenost sadašnjega života te potrebu i brzinu promjena,

- ne bojati se postavljati pitanja i biti pro-pitivan,
- biti uvijek na putu, s novim pitanjima, odgovorima, načinima postavljanja pitanja i davanjima odgovora.

1. *Kako pomoći skupini da prijeđe od gotovih odgovora na formaciju u akciji, nakon razmišljanja i vrednovanja u skupini, polazeći od lokalne stvarnosti, oblikujući mrežu skupinâ koje aktivno djeluju i razmišljaju?*
2. *Kako u tim skupinama poticati stvaranje novih katehetskih modela?*
3. *Koja je u tome uloga formatora i kateheta?*

Formatori, više nego učitelji u teškim pitanjima, jesu pratitelji s više iskustva, oni koji pomažu kateheti da svoj život preoblikuje u iskustvo vjere i dozrijevanje kršćanskih stavova, da usvoji katehetsku praksu i spoznaje. U tom izučavanju bitan je način življenja i oblikovanja *liturgije*: da ne bude blokirana krutim propisima i ritualima, nego da bude crkveno slavlje kršćanskoga iskustva otajstva Boga i života, Božje prisutnosti u našoj povijesti. Poput asimiliranja *biblijskoga* duha, produbljena i začinjena kao neusporedivo kodificiranje iskustva vjere i nevjere, kao ogledalo za nas; vještine čitanja između biblijskih redaka: koji su interesi koje pojedini tekst brani.

Opći direktorij za katehezu (br. 238) usvaja tri poznate dimenzije formacije: *biti, znati, znati činiti*. Riječ je o praktičnoj i funkcionalnoj sintezi. Bit će uputno i korisno nadopuniti i produbiti tu shemu među katehetama. Na raznim se područjima rabe neki izrazi posebne gramatike (N. Chomsky), kao što su *performance* (izved-

¹⁶ *Isto*, br. 54.

¹⁷ E. ALBERICH – A. BINZ, *Odrasli i kateheza. Elementi katehetske metodologije za odraslu dob*, Katehetski salezijanski centar, Zagreb 2002, str. 129.

ba) i *kompetentnost*, prikladnost ili sposobnost pozitivnog ostvarivanja (koja se stječe pomoću iskustva, učenja i razmišljanja), pa i u novim situacijama. Kompetentnost se može preispitati i vrednovati jedino ostvarivanjem, ali će bez kompetentnosti ostvarivanje biti nepostojano.¹⁸

S druge strane, postoje ostvarenja koja zahtijevaju više sposobnosti odnosno kompetencija, u katehezi također. Kompetentnost uključuje pojedinačni i zajednički vid, koji međusobno djeluju jedan na drugi s obostranim prednostima. U ta dva vida moguće je nabrojiti *pet* dimenzija koje valja njegovati: *biti* (što uključuje biti u odnosu, suživot); *znati*; *znati činiti*, a i *biti znati* (što uključuje motivaciju i zalaganje); *moći činiti* (kao mogućnost i kao legitimnost, nasuprot društvenim i političkim, kao i crkvenim uvjetovanostima). U formaciji kateheta postoji opasnost, koja je znakovita neposredno za naše vrijeme, da se više pažnje posvećuje *ostvarivanju* nego li *mjerodavnosti*. Tako postignuta prednost je kratkotrajna vijeka.

Formatori kateheta iskoristit će formativne elemente postmodernoga društva. Često je riječ o novim oblicima bogatstva koje Crkva već stoljećima poznaje, a to su: poštivanje različitoga, bez obzira na to je li riječ o mentalitetu, ritmu procesa, moralnim zahtjevima ili dinamici provizornoga, uz mogućnost promjene ako je to potrebno; osjetljivost za ljudska prava; vrednovanje tjelesnosti i simbola. Možemo učiti i iz iskustva poduzetnika: mnogi, nezadovoljni uobičajenim *marketingom*, primjenjuju ga i *ad intra*: to je *endomarketing* – kolanje optimističke, poticajne obavijesti, koja teče u oba smjera, ujedinjujući poduzeće i njegove djelatnike. Što misliti o crkvenom *endomarketingu* u formaciji kateheta? U vezi s time mora postojati nešto što se ne smije zaboraviti: svjedočenje svetosti pa čak

i mučeništvo tolikih kateheta, u drevnoj Crkvi pa sve do naših dana: Satur, afrički kateheta koji se odlučio umrijeti zajedno sa svojih pet katekumena osuđenih na smrt bacanjem zvijerima (7. ožujka 203); katehete mučenici u Meksiku, Salvadoru, Gvatemali, Kolumbiji, Papui-Novoj Gvineji (Peter To Rot, 1945). Sveći su živa propovijed; u svakom slučaju predstavljaju jedno od najprivlačnijih obilježja Katoličke crkve: ne smijemo dopustiti da se izgubi spomen na njih ili da se on banalizira ili izobličiti.

3.3. *Izazov »skrivenog kurikuluma«*

Ovdje nećemo govoriti o proglašenoj kurikulumu formacije kateheta. S time u vezi postoje brojni dobri prijedlozi. Ovom prigodom ne možemo detaljnije o tome govoriti.

U dosadašnjem tekstu (usp. točku 2) već smo govorili o opasnosti od *skrivenog kurikuluma*, koji izbjegava postojeće sukobe u društvu i u Crkvi. Valjalo bi objasniti tu činjenicu. U postmodernom vremenu, Crkva više nije prvenstveni izvor smisla; međutim, njezin je utjecaj još uvijek značajan; ona je i dalje izložena vrlo snažnim pritiscima različitih interesa, ideologija i politika. Istovremeno, sakralnost njezinoga područja teži prekrivanju tih ljudskih prilika poštovanjem. U katehezi s odraslima i mladima, u pripravi kateheta, valja prikazati Crkvu onakvom kakva ona jest, svetica i grešnica. Osim uobičajenih vidova, postoje neki koji su obično skriveni i o kojima valja raspravljati u prikladno vrijeme i uz otvorenost punu poštovanja.

– *Napetosti i sukobi* u Crkvi; produbljenja višeznačnog pojma »hereze«; »su-

¹⁸ Usp. *En Lignes*, 17 (travanj 2001). Usp. i na internetu pojam »performance – competence Journal 17« (2. 12. 2003).

kob tumačenja« (ne samo u Bibliji); uzroci, važnosti, heurističke vrednote tih napetosti i sukoba.

- Značajan izvor napetosti je *crkveno vršenje vlasti*, njezina *klerikalizacija*. Neke posljedice klerikalizacije su: »*sacerdotalizacija*« prezbiterata i liturgije; davanje *prvenstvo znanju* pred imanjenj; loša uporaba dobrog pomagala, *katekizma*; neprikladan *govor* u širenju Radosne vijesti. Zategnuti odnosi između laika i klera u Crkvi obilježje su različitih *interesa i ciljeva*. Važno ih je znati uočiti.

Klerikalizacija se umnaža u sjemeništima, u katehezi, a napose tamo gdje ima najviše mogućnosti za preobrat procesa: u formaciji kateheta. Doista, te tečajeve često drže osobe s klerikalnim mentalitetom. Onaj tko pohađa takve tečajeve i usvaja taj mentalitet u određenom je trenutku pozvan na suradnju u njima. Drugim riječima, naglašava se da kateheza treba biti inkulturirana; u praksi se međutim promiče udaljenost od lokalne kulture u ime kršćanske vjere. Kateheta bi trebao imati sve ono što je potrebno da mogne biti prevoditelj i tumač između kleričkog i laičkog svijeta. U stvarnosti ga se međutim poziva da postane laički djelatnik klerikalizacije. Očito je da nam ostaci klerikalizma, pa čak i ponovni povratak u nj, ne smiju zatvoriti oči pred važnošću klera u službi kraljevstva Božjega u Crkvi.

Drugi problem koji se često spominje, ali se ne shvaća ozbiljno, jest *nedosljednost* između onoga što se službeno moli/naučava i onoga što se čini. Neke od tih »izvedbenih proturječnosti« mogu biti gotovo neizbježne. Ima međutim postojanih nedosljednosti koje postaju trajna protukateheza, koja je tim opasnija što su te pojave proširenije i prešućivanije. Evo nekoliko primjera:

- U navještaju evanđelja upotrebljavati teološke izričaje iz razdoblja od prije 16 ili više stoljeća, koji su svojevremeno nastali kako bi bili nositelji smisla, ali su danas neshvatljivi i drži ih se beznačajnima, ako ne i zaprekom u navještaju.
- U liturgiji, dualističko viđenje ili, što je još gore, tipičan govor ideologije moći.¹⁹
- U moralu pretpostaviti danas neodrživu antropologiju.
- U vršenju crkvene vlasti zastupati stavove koji ni u kom slučaju nisu pastoralni; opravdavati svojevolutno pomoću dvostruke »lingvističke igre«, pripisujući je Duhu Svetomu.
- Istina je da *vlast* ima posljednju riječ. Ali, što ako vlast slijedi pretkoncilsku teologiju koja se ne slaže s biskupskom konferencijom? Što ako nimalo ne vodi računa o kulturi puka? Je li evanđeoski žrtvovati dobro vjernika crkvenoj stezi, prividu jedinstva? Mnogo je takvih primjera u katehezi i oni mogu postaviti u pitanje vjerodostojnost kateheze kao takve. Kad se oni godinama nagomilavaju, stvara se »skriveni kurikulum«, koji kod pastoralnih djelatnika može izazvati bolan unutarnji sukob: kako zamisliti hijerarhiju vjernosti, u sukobu između osobne savjesti, evanđelja, sudionika u katehezi, *sensus fidelium*, učiteljstva? Nije li skrivanje tih problema »ispod stola« kukavičluk?

Nekoliko uporišnih točaka...

- Problemi i izazovi su neizbježni, u Crkvi i izvan nje. Katehete će naučiti suočavati se s njima kao s preprekama, ali odgovorno. Kao što čini brodar: kad vjetar puše u suprotnom smjeru, jedra okreće tako da lađa može ploviti ravno, iako ima protivni vjetar.

¹⁹ Usp. Ch. DUQUOC – J. E. GUICHARC, *Politique et vocabulaire liturgique*, Cerf, Paris 1975.

- Gubimo prostodušnost, ali nikada povjerenje: pozitivni vidovi Crkve i radost koju nam ona pribavlja uvelike nadilaze ono negativno; stoga, nikakva jednosmjerna kritika ili, što je još gore, nikakvo radovanje zbog nedostataka naše Crkve.
- »Makrodimenzionalni« problemi ne smiju paralizirati naše svakodnevno djelovanje.
- Od vatrogasaca možemo naučiti tehniku zaštitnog zida (engl. *break-fire*), odnosno tolerirati male gubitke kako bi se izbjegla teža zla.
- Ne pripremati za prekosutra ono što je već jučer bilo beskorisno. Naprotiv, sijmo za Crkvu sutrašnjice uključeni u Crkvu današnjice.
- »Više se muha uhvati jednom kapljom meda negoli bačvicom octa« (sv. Franjo Saleski). Dobra taktika je i postupak »legalne subverzije«: u praksi ostvarujemo ono što dokumenti naučavaju, ali ne kontroliraju (zašto?).
- Postoje neka evandeoska opredjeljenja kojih se ne možemo odreći: dostojanstvo i iščekivanja onih koji su isključeni, prava laika, iščekivanja mladih, (makro)ekumenski dijalog, pozornost prema onima koji su daleko kao i prema onima koji su »u prolazu«.

3.4. *Za crkvenu katehezu*

Često se u našem razmišljanju ponovno pojavljuju neki međusobno povezani *pokazatelji* kronične bolesti kateheze. Nju valja dijagnostički preispitati i hrabro se s njome sučeliti. Evo nekoliko takvih pokazatelja: vertikalna shema pripuštanja kandidata; formacija u tradicionalnom sjemenišnom obliku što praktično prijeći inkulturaciju kateheze i trajno obnavlja tradicionalni model; govor koji ne govori kad se formulira vjera; »posvećenice« (sacerdo-

talizacija) liturgije; politika moći koja postaje »protukateheza«. Zapravo, pomalo svugdje odgoj vjere pokazuje znakove klerikalizacije. Kako bi mogao uspješno provesti reformu Crkve, Tridentski sabor je vrednovao svećenstvo, pomoću kateheze, liturgije, crkvene stege i formacije klera, da bi sve to bilo zajamčeno. U kratkom je vremenu, možda i nesvjesno, sluzenje klera postalo škodljiva hegemonija, klerikalizam. Posljedice traju još i danas, često više kod laika nego kod svećenstva.

Rješenje? U teoriji, riječ je o ohrabrenju novih stavova, ne onih protuklerikalnih nego pozitivno crkvenih. Opći direktorij za katehezu to kazuje jasnim i biranim riječima: »Formacija kateheta laika ne može ignorirati *obilježje koje je vlastito laiku u Crkvi* te se ne smije shvaćati kao puki sažetak one formacije koju dobivaju redovnici ili svećenici. Dapače, mora se znati da 'njihovo apostolsko obrazovanje stječe posebno obilježje iz sekularne naravi koja je vlastita laikatu i iz njihove partikularne duhovnosti'.«²⁰ Naravno, zadatak je svake lokalne Crkve i svake skupine kateheta da »vadi kestenje iz vatre«.

3.5. *Prostori za formaciju kateheta*

Moglo bi se misliti na ovaj formativni itinerarij: na početku, općenito sudjelovanje u zajednici koja katehizira – samo da bude stvarno takva (ako to nije, neka sama kateheza vidi kako da joj pomogne da to postane), prihvaćanje nekog zaduženja, iskustvo u sastancima nekog savjeta ili pastorala, društveno ili političko zalaganje, pomaganje u katehezi, skupina kateheza, tečajevi produblivanja, cjeloživotna vlastita formacija.

Katehete se moraju ugodno osjećati u svojim odgojnim okruženjima; moraju vi-

²⁰ ODK 237.

djeti da se vrednuju njihova pomagala i metode, kalendar i raspored sati, ideje i ostvarenja. Još više, našim područjem kao da neprekidno struje nevidljivi magnetski valovi koji se križaju s valovima naše kateheze – a to su obitelj, rad, dokolica, prijatelji, mediji, druge religije, siromaštvo, nepravda, volontarijat. Ti valovi mogu osnažiti katehezu, ukrštavati se s bukom, odašiljati suprotne znakove. Bilo bi poželjno da postoje »točke susreta«, gdje bi se čitav taj nesređeni tijek dojmova, emocija i informacija mogao filtrirati, asimilirati, čuti, i gdje bi se o njemu moglo razmišljati u svjetlu vjere: neformalni prostori za prihvaćanje, prikladni za razmišljanje, sučeljavanje ideja, molitvu u šutnji, učenje kako njegovati svoju vjeru. Oni bi mogli poslužiti svem pučanstvu; bili bi posebice prikladni za formiranje kateheta. Nešto što bi moglo podsjećati na način kako je Isus okupljao skupinu svojih najbližih suradnika, Dvanaestoricu. Samo će nova praksa moći zamijeniti novu sposobnost razabiranja, autonomije, konstruktivni kritički duh, kao što je to već bilo spomenuto.²¹ Takvo bi iskustvo, više negoli *tečaj formacije*, postalo *hod transformacije*.

Ne možemo a da ne citiramo barem jednu aktualnu temu, iako neće biti moguće s njom se ovdje sučeliti, a to je *odgoj na daljinu* ili *e-learning*. Taj novi model puno je zahtjevniji za voditelja, ali u prilog mu govori *interaktivnost* (studenta međusobno i s voditeljem) koju promiče; *personalizacija* učenja, zahvaljujući fleksibilnosti rasporeda vremena i poštivanja ritma svakog sudionika; mogućnost da se *obuhvate daleki krajevi* gdje bi inače bilo teže organizirati formacijske susrete. Više negoli metodi, valja slušati glas *nove kulture*. Taj će model zasigurno moći postati vrijedan oblik pomoći za posadašljenje koordinatora i kateheta.

1. *Je li takav model prikladan i za bazične katehete? S kojim kriterijima?*
2. *Kako izbjeći da virtualna zajednica zamijeni živu crkvenu zajednicu?*
- 3.6. *Ključna pitanja: tko izabire i tko pomaže kod formiranja formatora? S kojim kriterijima?*

Odgovor, gledajući sa *strateskoga* gledišta, nije lak. Znanstvenici znaju da istraživač mora biti pažljiv, jer i on sam može biti predmetom istraživanja; psihoanalitičar zna da za vršenje svoje profesije i on sam mora biti psihoanaliziran. A mi? Što je viša služba, tim subjektivniji može biti izbor onoga tko je odgovoran za njezino vršenje. Nedavni dokument o postupcima unutar salezijanskih akademskih ustanova na vrlo dobar način javno proziva one koje naziva »endogamijskim ekipama« kod izbora osoblja.²² I katehete imaju osobne interese, ideologije, obrambene mehanizme. Osim cjeloživotne formacije, potreban nam je skup parametara. Jednako tako moramo dopustiti da nas se povremeno vrednuje, makar to činilo i izvanjsko slušateljstvo.²³

S *akademskog* gledišta, moramo negovati »hermeneutiku sumnjičavosti«;²⁴ ne smijemo se bojati ponovno razmisliti o onome što se drži normalnim (normalnim za koga?); koristiti sposobnost zamišljanja, stvaralaštva, različitog vrednovanja, ono što je neobično, nekonvencionalno; imati sposobnost pronalaženja pravog problema u pravom trenutku; ne biti samo reaktivni nego i proaktivni, anticipirajući potrebe, probleme, promjene. U tome nam može

²¹ Usp. točku 3.2.

²² Usp. IUS, *Políticas para a presença salesiana na educação superior. 2003-2008*, Editrice SDB, Roma 2003, br. 34.

²³ Usp. isto, br. 32.

²⁴ P. RICOEUR, *Le conflit des interpretations*, Seuil, Paris 1969.

uvelike pomoći pažljivo čitanje Biblije u molitvi, iskrena liturgija sa svojim simboličkim bogatstvom. Ne smiju se zaboraviti ni druga područja, kao što su lingvistika, kulturalna geografija, demografija i, naravno, analiza političkih okolnosti.

Sa specifičnog *evanđeoskog* gledišta, moramo otvoriti zajednice, katehete, one koji trpe, one koji su isključeni – tu se Bog prvenstveno objavljuje. Valja istraživati teologumene u pojedinim mudrosnim izričajima, pripovijestima, pjesmama i pobožnostima. Valja učiti i od građanskoga društva; ozbiljno prihvatiti utemeljene kritike »običnih« ljudi, unutar i izvan Crkve, simpatizera i »antisimpatizera«.

4. KATEHETSKA FORMACIJA U SALEZIJANSKOJ DRUŽBI

Sve ono što smo dosad rekli vrijedi i za salezijance. Mi salezijanci imamo i mnogo specifičnoga, kako bismo služili Crkvi, Kraljevstvu. Prisjetimo se tih činjenica.

4.1. *Katehetska karizma: milost i odgovornost*

Imamo izvanrednu salezijansku motivaciju kako bismo se s posebnim zalaganjem posvetili katehezi i formiranju kateheta.

- Kateheza je temeljna sastavnica naše *karizme*: ona pripada don Boscovoj i Družbinoj DNA. Mi smo po zvanju i poslanju odgojitelji vjere, posebice u pučkim i siromašnim sredinama. Naši glavni dokumenti s pravom uporno nastoje oko toga našega poslanja. O općoj formaciji postoje brojni tekstovi koji osvjetljaju našu temu.²⁵ Onaj tko je formiran u tom duhu sposoban je surađivati i zračiti u formaciji kateheta.
- Vrlo smo dobro *opskrbljeni* za to poslanje. Salezijanaca je više od 16 000, Kćeri Marije Pomoćnice ima više od

15 000, zatim 100 biskupa, 35 000 suradnika, Don Boscovih dobrovoljki i drugih skupina. Salezijanska obitelj broji više od 400 000 članova. U 97 salezijanskih provincija raspolažemo sjajnom infrastrukturom. Imamo tolika dobra pomagala u našem dokumentu *Odgoj don Boscovih salezijanaca* i u drugim dokumentima središta naše Družbe, zatim u dokumentima koji se pripremaju u našim provincijama, a tu su i izvrsni povijesni izvori i dokumenti o salezijanskoj duhovnosti.²⁶ U našem dokumentu nema novosti, ali je to temeljit i suvisao dokument u kojemu je jasna briga za katehetsku formaciju, s obzirom na osobnu formaciju i na poslanje, s posebnom pažnjom upravljenom na postupnost formativnog procesa. Znakovita je sinteza izražena u br. 405, koji se odnosi na razdoblje ponovicijata: »Vjera, koja se kao temelj životne sinteze nastoji odgajati tijekom tog razdoblja, zahtijeva da bude učvršćena *proučavanjem kršćanskog otajstva i njegova komuniciranja u katehezi*.

Takav se studij međutim ne smije poistovjetiti s institucionalnim kurikulumom teologije, koji je vlastit specifičnom odgoju prezbitera. Njegovo usmjerenje je prvenstveno sintetsko i mudroslovno uvođenje, povezano s pozitivnom vizijom povijesti spasenja, usmjereno katehetskom osposobljavanju i izravnom jačanju i prosvjetljenju osobnog rasta u iskustvu vjere.«

²⁵ Usp. napose *Konstitucije* br. 6. 29. 34. 35. 38. 35. 96. 99-102. 117. 120. 130. 143. 141; *Opći pravilnik* br. 7. 13. 22. 26. 82. 86.

²⁶ U ODBS vidi osobito brojeve 141, 194 (općenito), 339 (prednovicijat), 367 (novicijat), 396sl., 405, 414 (ponovicijat), 408, 425, 453 (braća pomoćnici), 433 (pedagoška praksa), 460, 468 sl., 471 (teologija).

Studij teologije upotpunit će taj okvir naznačavanjem cilja koji smjera »razvijati osjetljivost svojstvenu salezijanskom duhu za katehetski, pozitivni i marijanski oblik svećeničke službe« (br. 460).

Motivacije, infrastruktura, pomagala: sve je to milost, ali i odgovornost.

4.1.1. Salezijanska zajednica

kao formativna prisutnost

Salezijanska zajednica, a u njoj obitelj, najkompletniji je formator katolika, katehete. U Družbi, u lokalnom smislu, najvažniji formativni utjecaj ima salezijanska zajednica. Bratski suživot redovnika, koji su toliko različiti po dobi i situaciji, već sama po sebi osigurava najrazličitije oblike iskustva vjere. Osim toga, postoje različiti načini promicanja formacije za katehezu, već prema naravi pojedine prisutnosti. Posebice valja priznati specifičnu ulogu brata pomoćnika koji, kao laik, ima važnu zadaću da u zajednici bude laički glas koji pomaže bogoslovima i prezbiterima da čuju i poštuju kulturu puka. Tamo gdje lokalna Crkva ima neki projekt katehetske formacije, salezijanci u njemu aktivno sudjeluju; tamo gdje, naprotiv, još nema takvog projekta, doprinijet će poticanju njegova ostvarivanja.

4.2. Unutarnji organizacijski vidovi

Ne ponavljajući ono što je rečeno u dokumentu *Odgoj don Boscovih salezijanaca* i ne preuzimajući ono što taj dokument mudro ostavlja otvorenim, možemo se zadržati na nekim temeljnim vidovima.

Religije, pa i sam pojam religije, doživljavaju promjene koje izazivaju vjeru naših sugovornika. U našim salezijanskim ustanovama povećava se religiozni pluralizam: pohađaju ih osobe druge vjere ili bez vjere, ateisti, oni koji doživljavaju »religiozni pri-

jelaz« bilo kao katolici, bilo kao oni koji prakticiraju katoličku vjeru ili kao oni koji su »daleko« s raznim težnjama. Sve se više osjeća potreba za temeljnim odgojem, ne samo u katoličkoj vjeri, nego i u pretpostavkama za svako osobno iskustvo ili za pošteno nijekanje ili za religiozni izbor. To je ono što se, u nekim dijelovima, naziva *religiozni odgoj* ili *religiozna pouka*, koji ne moraju nužno biti »školski«, iako se o toj temi posebice raspravlja upravo u tom okruženju. Želi li se upotrijebiti neki specifičniji izraz, tada se koriste riječi »*religioznost*« ili »*religiozan*«, u skladu s mišlju Paula Tillicha, u smislu *dinamičke raspoloživosti osobe za temeljni smisao svog postojanja, kojemu se pristupa kao zalaganju u društvu*. Ta raspoloživost nije monopol religioznih ustanova; ona se može razviti kod vjernika, ali i kod ateista ili onih koji su bez religije. U našim školama, oratorijima i u drugim oblicima prisutnosti taj bi odgoj bio prikladan za sve, bez kontraindikacija. Za katolike bismo mogli nastaviti i nadalje nuditi kvalitetnu crkvenu katehezu, neku vrstu »kućnog specijaliteta«. Religiozni odgoj odgaja za traženje, a kateheza motivira za otvaranje prema objavi. U Brazilu već godinama imamo dobra iskustva s tom simbiozom i u privatnim i u javnim školama.

I mladi su salezijanci, ali ne samo oni, podložni utjecajima vremena. Ta pojava zahtijeva posebnu pažnju. Evo nekoliko prijedloga:

- Pobudnica *Catechesi tradendae* u broju 45 naglašava kako u Crkvi svima, bez iznimke, uključujući i pastire, treba kateheza. Prva briga u formaciji salezijanaca, s obzirom na njegovo poslanje katehete, treba biti da mu se osigura dobra kateheza tijekom početne i cjeloživotne formacije.

- Kao pastiri i odgojitelji, zajedno s *katehezmom*, trebamo i temeljit *religiozni odgoj*, pa prema tome i temeljno proučavanje *znanosti o religijama*. S obzirom na dob, studij i odgojne djelatnosti, čini se da je idealni trenutak za započinjanje te formacije novicijata i ponovicijata. S obzirom na odgojne aktivnosti koje oni koji se formiraju koriste u praksi ili se pripremaju da ih koriste, trebalo bi ih naučiti *metodologiju vjeronaučne pouke*.
- U tom bi se razdoblju moglo započeti i s temeljnim pojmovima iz *katehetike*, na razini *katehete*. Produbljeniji tečaj ostao bi za studij teologije: unutar općeg kurikuluma trebalo bi salezijanca osposobiti za zadatke *koordiniranja*.
- U teološkom kurikulumu, s jednakom akademskom ozbiljnošću, važno je ne zanemariti obzorje duhovnosti i pastorala.²⁷ Katehetika će imati važnu zadaću i s obzirom na druge predmete, posebice s obzirom na biblijske znanosti, sustavnu teologiju, moral: valja profesore učiniti osjetljivima za probleme koje u njima izazivaju prevladani vjerski izričaji, u liturgiji također. Još i više od toga: katehetska će zabrinutost pomoći da se vrednuje do koje mjere teološka formacija kao cjelina pripravlja buduće pastoralne djelatnike i pomaže formiranju evangelizatora koji će biti na visini današnjih potreba.²⁸

4.3. *Promicanje sinergije*

Osim na provincijalnoj razini, Družba ima i sve ono što je danas potrebno za neophodnu *sinergiju*.²⁹ Za formaciju katehetskih djelatnika na »tehničkoj« i »tehnološkoj« razini ovdje u Rimu imamo visoko profilirano *srce koje misli*, kao *izvedbu (performance)* i kao *kompetentnost*. To je Salezijansko papinsko sveučilište, sa svojim fakultetima, s *Odjelom za pastoral mladih i*

katehetiku, s *Katehetskim i Teološko-pastoralnim institutom*, *Institutom religioznih znanosti i Opservatorijem mladih*. Na raspolaganju su nam izdanja izdavačkih kuća Elledici i LAS. Tu je i naše bratsko Udruženje salezijanskih bibličara sa svojim *Vjesnikom*. U Vrhovnom vijeću Salezijanske družbe postoji *savjetnik za društveno priopćavanje*. Mi koji živimo na tisuće kilometara odavde, u dalekim prostorima i kulturama, možemo cijeniti dobro koje vi ovdje činite i za nas svojim otvorenim viđenjem punim poštovanja. Sada smo se ovdje okupili mi salezijanski katehetačari. I mi možemo dati svoj obol tom srcu koje misli. Tako se već ovdje ostvaruje sinergija, a postoji i težnja za otvaranjem prema sve novijim sustavima. S vremenom će se uključiti i druga visokoškolska katolička i nekatalička središta. Kao primjer usudio bih se predložiti dva interdisciplinarna i interkulturalna istraživanja:

- *katehetsku geografiju*, kao nadopunu povijesti kateheze,

²⁷ Usp. C. BUZZETTI, *Modelli di formazione cristiana con la Parola di Dio*, u: »ABS. Bollettino di Collegamento«, br. 15: *La Tua Parola è Luce sul mio cammino*, Roma 2000, str. 115-123, ovdje str. 121-123. Vidi također u: ACS 84(2003)383, 72-78, posebice str. 74. i dalje.

²⁸ Usp. E. ALBERICH, »Teología y Catequesis«, u: V. M. PEDROSA – M. NAVARRO – R. LÁZARO – J. SASTRE (ur.), *Nuevo Diccionario de Catequética*, 2 sv., San Pablo, Madrid 1999, str. 2171-2183.

²⁹ Usp. IUS, *Políticas*, br. 40-42. Vidi također: IUS, *Identidade das Instituições Salesianas de Educação Superior*, Editrice SDB, Roma 2003, br. 31c i 33j. Sve donedavno pod *sinergijom* se razumijevao skup konvergentnih snaga u svrhu zajedničkoga cilja. U »sistemskom« poimanju pojavljuju se nove dimenzije procesa. Sinergija nije samo *zbroj konvergentnih snaga*, a nije nužno niti da cilj bude *zajednički*. Dinamički odnos autonomnih sustava, makar i ne bili upravljani (konvergentni) prema istome cilju, te su stoga izvor napetosti, izaziva zdrave interakcije u mjeri u kojoj osnažuju djelovanje.

- uporišni okvir koji bi mogao pomoći kao usmjerenje za izradu *politike odgoja vjere*, ne samo kateheze. Bez takve politike direktoriji, katekizmi, formacija kateheta i pastoral u cjelini kretat će se u institucionalnoj praznini: bit će uvijek podvrgnuti odlučivanju *ad hoc* komisija i onih koji ih ustanovljuju. Razrada takve politike trebala bi biti zadatak svake biskupske konferencije. Ono što ovdje predlažem je razrada uporišnog okvira, koji bi mogao poslužiti kao mogući temelj sličnog poduhvata.

5. NOVI »PROZORI«

Dobra je ideja bila usredotočiti pažnju ovoga prvog susreta salezijanskih kateheta i na temu formacije kateheta. To je neuralgična točka: tu se isprepliče duh kateheze odraslih, putevi, problemi, snovi; tu se preispituje stupanj zrelosti kateheze, vlastite Crkve. To je i neuralgična točka odnosa između kateheze i teologije, sa svim *vezama (links)* koje odatle polaze. Zbog toga ne možemo zaključiti: moramo samo otvoriti nove prozore.

PRILOG I.*Opći direktorij za katehezu*

Peti dio: KATEHEZA U PARTIKULARNOJ CRKVI

I. poglavlje: Katehetska služba u partikularnoj Crkvi i njezini djelatnici

Partikularna Crkva (217-218)

Katehetska služba u partikularnoj Crkvi (219)

Kršćanska zajednica i odgovornost za katehiziranje (220-221)

Biskup – prvi odgovoran za katehezu u partikularnoj Crkvi (222-223)

Svećenici – pastiri i odgojitelji kršćanske zajednice (224-225)

Roditelji – prvi odgojitelji vjere svoje djece (226-227)

Redovnici u katehezi (228-229)

Katehete laici (230-231)

Različite vrste danas osobito potrebnih kateheta (232)

II. poglavlje: Formacija za katehetsku službu

Pastoral kateheta u partikularnoj Crkvi (233)

- Katehete s punim radnim vremenom / sa skraćenim radnim vremenom
- Uravnoteženiji raspored kateheta
- Animatori
- Formacija kateheta
- Osobna i duhovna briga o katehetama i o skupini kateheta kao takvoj
- Usklađivanje kateheta

Važnost formacije kateheta (234)

- Za kvalitetu bilo koje pastoralne aktivnosti
- Apsolutni prioritet formaciji vjernika laika za katehete
- Odlučujuća katehetska formacija svećenika – sjemenišna i cjeloživotna

Svrha i narav formacije kateheta (235-236)

- Osposobljavanje za prenošenje evanđelja, komunikacija kršćanske poruke, [156: posrednik]
- Kristocentrična svrha
- Koja izravno utječe na identitet i na pripremu kateheta
- Crkvena narav formacije

Nadahnujući kriteriji za formaciju kateheta (237)

- Katehete za evangelizacijske potrebe ovoga povijesnog trenutka s njegovim vrijednostima, izazovima i sjenama; prema tome, obdareni dubokom vjerom, jasnim kršćanskim i crkvenim identitetom te dubokom socijalnom osjetljivošću

- U skladu s katehetskim poimanjem koje živi Crkva: ne samo poučavanje, nego cjelovita kršćanska formacija – inicijacija, odgoj, poučavanje
- Nadvladati jednostrane suprotne tendencije: puna i cjelovita kateheza
- Obilježje koje je vlastito laiku u Crkvi
- Pedagogija korištena u formaciji koja je sukladna formaciji katehetskoga procesa

Dimenzije formacije: biti, znati, znati činiti (238)

- *Biti*: ljudska i kršćanska dimenzija
- *Znati*: vjernost poruci i ljudskoj osobi u njezinu društvenom okruženju
- *Znati činiti*: kao odgojitelj, što kateheta i jest

Ljudska, kršćanska i apostolska zrelost katehete (239) [18-20; 86 sl; 103sl; 156; 167]

- *Biti*. Emocionalna uravnoteženost, kritički osjećaj, unutarnja jedinstvenost, sposobnost odnosa i dijaloga, konstruktivan duh i skupni rad. Očinska i majčinska ljubav prema katekumenima i katehizandima
- Vjera, duhovnost, katehiziranje katehizirajući prvo sebe
- Apostolska svijest; poznavanje i življenje evangelizacijskog projekta Crkve

Biblijsko-teološka formacija katehete (240-241)

- *Znati*. Cjelovito poznavanje kršćanske poruke artikulirane oko središnjeg otajstva vjere, a to je Isus Krist [40-41]
- Tri velike jezgre kršćanske poruke: Stari zavjet, život Isusa Krista i povijest Crkve [107]
- Sveto pismo kao duša tog obrazovanja
- Katekizam Katoličke crkve kao temeljno doktrinarno uporište, zajedno s katekizmom partikularne ili mjesne Crkve
- Kvaliteta te formacije:
 - sažetog karaktera [112]
 - tako da kateheti pomaže dozrijevati i osposobi ga za davanje razloga nadi [197; 199]
 - teološka formacija bliska ljudskom iskustvu i s katehetskim stilom
 - pobuđuje djelatno prihvaćanje [21]

Humanističke znanosti u formaciji katehete (242)

Psihologija i sociologija; druge znanosti [161; 165; 208]

Različiti kriteriji koji mogu nadahnuti korištenje humanističkih znanosti u formaciji katehete (243)

- Poštivanje samostalnosti znanosti
- Evanđeosko razlikovanje različitih težnji
- To razdoblje nije svrha sebi samome [62; 65]
- Teologija i humanističke znanosti moraju se uzajamno obogaćivati [191]

Pedagoška formacija (244-245)

Znati učiniti.

- Poštivanje izvorne pedagogije vjere [143]
- Nastojanje da se stekne vlastiti stil poučavanja kateheze [122; 148]
- Katehete kao nužni protagonisti svojeg učenja

Formacija kateheta u kršćanskim zajednicama (246-247)

Zajednica među načinima formacije katehete [253-254]

Temeljna važnost lika svećenika

Neposredna priprava za katehezu izvrsno je sredstvo formacije kateheta

Druge formacijske djelatnosti unutar zajednice [281]

Škole za katehete i viši centri za stručnjake u katehezi (248-252)

- Škole za bazične katehete
- Škole za odgovorne koje mogu postati i centri za formaciju pastoralnih djelatnika [250: *samo za ekonomiju?*]
- Viši centri za stručnjake u katehezi koji će biti sposobni ravnati katehezom na biskupijskom području, odnosno na području djelatnosti koje vrše redovničke kongregacije, ili za nastavnike katehetike ili one koji se posvećuju katehetskome istraživanju. Ta je razina vrijedna i za suradnju među Crkvama, jer poštuje njihovu osobitost i odgovornost.

PRILOG II.**INSTITUCIONALIZACIJA ODGOJA VJERE****Poticaji za biblijski utemeljeno razmišljanje****1. Među svim narodima**, traženje ostvarivanja / sreće / spasenja

Na koji način? Odgovarajuće etičko ponašanje i ...

Jamstvo »s visine«: sveto – oblici religije.

Složenost društva > i u posredovanju: *službeni djelatnici* svetoga

2. Putevi i protuputevi Izraela

U početku: sveti prostori bez svećenika

U monarhiji: Hram i *svećenici* u sjeni kraljevske palače

Proroci: kritičko traženje novoga »reda«

U babilonskom sužanjstvu: religija bez hrama, žrtve, kralja

Sve veće vrednovanje *sastanaka, spisa, znakova poistovjećivanja*

»Drugi hram«, hijerokracija, rasprave za veću *svećeničku moć*

Postupno »biblificiranje« *spisa*

Religiozna moć između Hrama i Tore. Manje prostora za živi profetizam

Traženje povezanosti. Više *posredovanja* i obdržavanja.

Učitelji *usmene Tore*

Otpor područja koja su *isključena* iz vlasti: apokaliptika

Teologija izlaska – davidovska ideologija

»Formativni judaizam«: rascjepkanost, sektaštvo. Središnje mjesto *pisane i usmene Tore* (farizeji)

Nova religiozna sinteza. »Misao *hrama*«

3. Isus iz Nazareta

Uporište: volja Očeva da svi imaju život

kraljevstvo Božje, koje se živi i moli na »periferiji«

Religiozna posredovanja – poštivanje Pisama, Hrama, blagdana, zakonskih propisa, ali i njihovo relativiziranje: oni su za čovjeka; spasenje ne dolazi od njih

Ne stvara bogoštovna mjesta ili obrede; ne piše svete tekstove

Njegova religija: judaizam običnog puka koji radikalno živi, počevši od onih koji su isključeni

Ljubav prema Bogu i bližnjemu. Sva religiozna posredovanja smjeraju prema tome

Formacija učenika: u suživotu, o njoj dubinski razmišlja

Isus je najviši kritičar nedosljednosti prakticiranja vjere

4. Crkve / Crkva u 1. i 2. stoljeću: različitost u jedinstvu

Pavao: poslanje. Inkulturacija. Zajednica. Identitet. *Organizacija*. Polemika

Ivanovske Crkve: raskid sa sinagogom nakon Jamnijske sinode; zajednica *bez pavlovske hijerarhije*

Polemike među kršćanima. Stega. Hereze. Rastuća hegemonija hijerarhije

Stožer molitve se premješta: kraljevstvo > Isus Krist > Crkva > zdrav nauk

Škola vjere: obitelj i zajednica

Brza *klerikalizacija* (nakon toga *sacerdotalizacija*) crkvenih službi

5. »Život« i »smrt« katekumenata

6. Zapadni srednji vijek: uranjanje u kršćansko društvo.

Laici i kateheza »postajanja«

7. Zasluge i pogreške Tridentskog sabora: Zanos. Disciplina.

Pravovjerje. / Kateheza tuđa modernom duhu

8. Zaokret Drugoga vatikanskog sabora: *Dei Verbum – Gaudium et spes*

9. Medellín: Zajednica – Biblija – preoblikujuće djelovanje,

kao dio *sadržaja kateheze*

10. U kibernetičkoj kulturi.